

HOFSTEDEOVE DIMENZIJE – DOPRINOS (SU)KONSTRUKCIJI INTERKULTURALNOG KURIKULUMA

Renata Burai
Sveučilište u Zagrebu – Hrvatski studiji, Zagreb
Republika Hrvatska

Sažetak:

Cilj rada bio je definirati bitne odrednice sukonstrukcije interkulturalnog kurikulumu. U radu se obrazlaže jedan od pristupa istraživanju kulturnih razlika, Hofstedeov model. Sadržaj upitnika odnosi se na četiri dimenzije: hijerarhijsku distancu, muževnost, individualizam i kontrolu neizvjesnosti. Podatci kojima se koristi u radu, dobiveni su uz znanstveni projekt „Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima“ (2007-2012), broj projekta: 130-1301761-1769, voditelj: prof. dr. sc. Neven Hrvatić. Istraživanje je obuhvatilo 1978 učenika iz 27 srednjih škola Republike Hrvatske. Rezultati istraživanja ukazuju da kod mladih prevladavaju egalitarna uvjerenja, da su između individualizma i kolektivizma podjednako orijentirani muževnosti i ženstvenosti te su na ljestvici srednjeg stupnja anksioznosti.

Ključne riječi: interkulturalizam, interkulturalni kurikulum, kurikulum, vrijednosti.

UVODNA RIJEČ

Školski je sustav odraz kulturnih i nacionalnih vrijednosti jednog naroda, stoga se struktura izrade interkulturalnog kurikulumu u svojim polazištima iskazuje kao rezultat kulturne tradicije temeljene na stečenim iskustvima i znanjima učenika. Predmet ovog istraživanja usmjeren je na pitanja o vrijednostima, toleranciji, stavovima i navikama mladih. Dobiveni podatci koristit će se kao polazište u određivanju sadržaja vezanih za interkulturalno obrazovanje, toleranciju, odgoj za mir i demokratsko građanstvo s ciljem promjene negativnih značajki, a prema razvijanju kulturnog i nacionalnog identiteta te demokratskih vrijednosti.

KULTURA KAO POLAZIŠTE INTEKULTURALNOG KURIKULUMA

Kulture su tradicionalno zamišljene kao sveobuhvatni i čvrsti duhovni okviri, koji svojim pripadnicima uvjetuju, ako ne i određuju, pogled na svijet i na druge kulture (Mesić, 2006). Kultura naroda mnogostruko prožima svoje članove: njihov način mišljenja, osjećanja i prosuđivanja, prehranu, odijevanje, govor tijela, ideale zadovoljstva, oblike imaginacije, estetske, moralne i druge vrednote. Važnost kulture u životu određene zajednice i njezino mijenjanje naglašava se u brojnim dokumentima, od kojih je svakako osobito značajan dokument „Obrazovanje za sve“ (UNESCO, 2001). Taj dokument naglašava važnost obrazovanja za razvoj vjerdostojne kulture, važnost jezika za razvoj kulture i vlastitog identiteta kao temeljne pretpostavke za usklađivanje globalnih odnosa u suvremenom svijetu. Mijene društveno-političkih sustava i odnosa moći mijenjaju značenja kulture. Kultura se danas može promatrati u kontekstu globalizacije koja se javlja kao ekonomski, politički i kulturni proces. Globalizaciju ne predvode društvene klase, države ili ideologije već glavnu riječ vode multinacionalne korporacije i financijska tržišta kojima više ne odgovaraju stare ideje i prakse rasizma, kolonijalizma, a ni nacionalizma. Kapitalizam koji zarađuje na raznim područjima i u različitim kulturama i tradicijama spreman je prilagoditi svoje tvrtke različitim načinima organizacije rada, vođenja poslo-

va, te oblicima komunikacije između tvrtke i lokalne zajednice. Kako se moderni politički poredak ne održava silom već uvjeravanjem (Katunarić, 2004), bitan dio uvjeravanja tiče se pozivanja na običaje i vjerovanja većine. Takvom sustavu moći odgovara određenje kulture kao načina života, kulture kojoj su bitna obilježja da je zajednička članovima određenog društva i da je naučena procesom socijalizacije. Hofstede (2001), prema čijem je modelu provedeno ispitivanje određenih obilježja hrvatske kulture u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta „Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima“, također razmatra kulturu sa stajališta da se kultura uči, a ne nasljeđuje. Prema tome, kultura je proizvod društvenog okruženja u kojem pojedinac živi, a ne nasljednih osobina. Društveno okruženje u kojem živimo je multikulturalno. Takvo društvo obilježava različitost etničkih, kulturnih, vjerskih, regionalnih i drugih elemenata na istom prostoru. Na izazove koje pred mlade stavlja život u multikulturalnom društvu potrebno je odgovoriti spremnošću države da obrazovnom politikom ustroji sustav odgoja i obrazovanja te osmisli kurikulume prilagođene novim i vrlo zahtjevnim okvirima obrazovanja. Škola u tome ima jednu od najvažnijih uloga. U njoj se uče osnove društveno-prihvatljivog ponašanja, prenose se vrijednosti i opredjeljenja prema demokratskom društvu u kojem treba biti odgovoran pojedinac, sposoban za suživot s drugima, aktivan, solidaran, kritičan i kreativan, sposoban, slobodan, svjestan svojih mogućnosti, kulture, vrijednosti i tradicije, tolerantan prema različitom. Univerzalne temeljne životne vrijednosti za koje se država zalaže te ih nastoji prenijeti svojim građanima osnovna su polazišta na kojima se određuju ciljevi, koji pak čine strukturu Nacionalnoga kurikuluma¹. Iz ciljeva Nacionalnoga kurikuluma definiraju se zadaće i sadržaji s posebnim naglaskom na interkulturalno obrazovanje.

INTERKULTURALNO ZNAČENJE KULTURE

Interkulturalnost kao novo gledanje i pojava u suvremenim kulturama javlja se sedamdesetih godina prošlog stoljeća, a odnosi se na relativno nov način viđenja sličnosti i razlika među kulturama naglašavajući jednakovrijednost različitih kultura i njihov dijalog (Katunarić, 1996). Interkulturalizam pretpostavlja borbu protiv predrasuda, miran suživot među narodima, pojedincima ili grupama različitog podrijetla. Bit je interkulturalizma odnos, komunikacija, međusobno upoznavanje i vrednovanje te razmjena vrijednosti. Uloga je škole promicanje interkulturalnog odgoja i obrazovanja koji obogaćuje našu kulturu. Interkulturalno obrazovanje nastoji ukloniti etnocentrizam, rasizam, predrasude i stereotipe nejednakosti i diskriminacije u školi i društvu (Spajić-Vrkaš, 1997, 56), te potiče razvoj interkulturalne osjetljivosti i potiče respektiranje i vrijednosti svake kulture. Provođenje interkulturalnog obrazovanja, ističu eksperti Vijeća Europe, moguće je samo uz službenu potporu i uz obrazovnu, društvenu i kulturnu interakciju. Učenička interkulturalna aktivnost ovisi o suradnji unutar obrazovnih timova, a neophodan je preduvjet za učenje komunikacija između škole, obitelji, društvene okoline u kojoj dijete živi. Glavni je cilj interkulturalnog obrazovanja naučiti živjeti zajedno, međusobno se poštivati, dijeliti osjećaj pripadnosti široj zajednici, poštivati različitosti. Posebno je obilježje interkulturalnog odgoja odgoj stavova, sposobnosti, osjećaja, načina postojanja i ophođenja s osobom kulturno različitom. Učenje vrijednosti i razvijanje stavova složen je i izazovan problem svakog odgojnog čina koji treba shvatiti vrlo široko. To je međuigra različitih činitelja od obitelji, vršnjaka, socijalnog okruženja do pojedinih institucija kao što su škola, vjerske institucije, mediji...

¹ Nacionalni okvirni kurikulum temeljni je dokument u kojemu su prikazane sastavnice vrijednosti, ciljevi, načela, sadržaji i opći ciljevi odgojno-obrazovnih područja, vrjednovanje učeničkih postignuća te vrjednovanje i samovrednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikuluma. (NOK, 2011, 16)

ISTRAŽIVANJE KULTURNIH RAZLIKA HOFSTEDEOVIM MODELOM

Jedan od mogućih pristupa istraživanja kulturnih razlika, prema Hofstedeovom modelu, proizišao je na temelju određenja kulture kao načina života, kulture u kojoj su bitna obilježja da je zajednička članovima određenog društva i da je naučena procesom socijalizacije. Na temelju analize kulturnih vrednota u više od 50 zemalja svijeta Hofstede (2001) je izdvojio pet problemskih područja relevantnih za sve ispitanike bez obzira na kulturnu pripadnost. To su: društvena nejednakost, odnos pojedinca i grupe, predodžbe muško-žensko, kontrola neizvjesnosti te odnos prema budućnosti. Ta problemska područja Hofstede naziva „kulturnim dimenzijama“. Odnos prema autoritetu, odnosno hijerarhijska distanca, pokazuje dimenziju kulture koja indicira razinu do koje društvo prihvaća nejednakosti i nejednaku raspodjelu moći (hijerarhijsku, decentraliziranu) među pojedincima te u odnosu na postojeće institucije i organizacije. Dimenzija individualizam/kolektivizam određuje se prema Hofstedeu kao socijalna značajka koja se može razlikovati u postupcima pojedinca prema sebi i svojoj obitelji. Jedna od dimenzija nacionalne kulture, prema Hofstedeu, jesu oblici muškog ili ženskog načina mišljenja i ponašanja. Dimenzija kontrole neizvjesnosti pokazuje pak do koje mjere društvo osjeća ugroženost u neizvjesnim situacijama i kako ih pokušava izbjeći, osiguravajući propise i pravila, vjerujući u jednu istinu i odbijajući tolerirati svaki odmak od takve istine (Hrvatović, 2011, 9).

DIMENZIJA	RAZINA	OPIS SUBDIMENZIJA
Hijerarhijska distanca	visoka	velika potreba za ovisnošću, prihvaćanje nejednakosti, potreba hijerarhijskog odnosa u ustroju moći, izvršna superiornost, privilegije za dužnosnike i promjene putem revolucionarnih postupaka...
	niska	mala potreba za ovisnošću, minimalne nejednakosti, formalni i konvencionalni hijerarhijski odnosi, osobna superiorna sposobnost, jednaka prava za sve i prihvaćanje postupaka evolucije, tj. postupnih, odmjerenih i kontinuiranih promjena...
Individualizam		treba se brinuti isključivo o sebi ili svojoj užoj obitelji
Kolektivizam		čvrsto povezana zajednica u kojoj se dobro razlikuju pripadnici pojedinih skupina, uz očekivanje da se brinu jedni o drugima, tj. da se grupe kojima pripadaju brinu o njima
Muževnost		kvantiteta života, ambicioznost, izvrsnost, isticanje, tendencija polariziranju, „živi se zbog rada“, „veliko je lijepo“, „uspjeh je zadivljujući“ i „odlučnost i činjeničnost“
Ženstvenost		kvaliteta života, pomaganje drugima, povodjenje za većinom, „radi se da bi se živjelo“, „malo i sporo je lijepo“, „simpatija za nepredvidljivo“ i „intuicija umjesto činjenica“
Kontrola neizvjesnosti	visoka	učestala anksioznost, veliki stres, unutrašnji nagon za marljivim radom, pokazivanje emocija, stalna potreba za suglasjem, sukobi se smatraju opasnim, izbjegavanje pogrešaka i neuspjeha, izbjegavanje neizvjesnosti i naglašena potreba za propisima i zakonima
	niska	opuštenost i rijetke stresne situacije, opušteni rad koji nije vrijednost za sebe, prikrivanje emocija, sukobi i nadmetanja su dio života, mirenje sa suprotnostima, spremnost na rizike i gubitke, nije potrebno sve propisivati i zakonima regulirati

ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA INTERKULTURALNOST

Odgojem i obrazovanjem mladi stječu znanja, razvijaju vještine i sposobnosti, oblikuju stavove i sustav vrijednosti, stječu određene kompetencije te oblike ponašanja koji bi trebali iskazati stupanj njihove tolerancije, privrženosti idealima jednakosti, slobode, dostojanstva i pravednosti. Zbog toga mladima treba ponuditi programe koji sadrže interkulturalna i demokratska obilježja kojima će se kod njih razvijati osjećaj za empatiju, tolerantnost, kritičko mišljenje, interkulturalne kompetencije, razviti sposobnost prihvaćanja drukčijih načina mišljenja i stajališta. Pomoću interkulturalnog kurikulumu mladi moraju usvojiti ideju zajedništva, suradnje i razumijevanja. Zadaća je interkulturalnog kurikulumu prenositi ideje demokracije, egalitarnosti, ravnopravnosti te ih naučiti živjeti zajedno u različitosti. Interkulturalni kurikulum svojim bi sadržajem trebao poštivati načela jedinstvenosti i vrijednosti svake kulture za razvoj čovječanstva i osposobljavati mlade za kritički pristup. Konstrukcija interkulturalnog kurikulumu pretpostavlja da je kurikulum otvoren, decentraliziran, demokratičan i inkluzivan, da sadržava europsku dimenziju te da je ujednačen (Hrvatić i Sablić, 2008).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje provedeno je uz znanstveno-istraživački projekt "Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima" u razdoblju od 2007.-2012. godine, a voditelj projekta bio je dr. sc. Neven Hrvatić, red. profesor.

Znanstveno-istraživački projekt „Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima“ predstavlja nastavak prethodnih istraživanja provedenih u okviru projekta „Genealogija i transfer modela interkulturalizma“, te projekta „Školski kurikulum i obilježja hrvatske nacionalne kulture“. U tim se projektima nastojalo ispitati posjedovanje osnovnih predispozicija i sposobnost recepcije interkulturalnih sadržaja, socijalne distance prema nacionalno-etničkim skupinama, interesa za poznavanjem nekih elemenata različitih kultura i analizirati nacionalne kulture prema prilagođenom Hofstedeovom modelu.

Cilj istraživanja bio je utvrditi određena obilježja hrvatske kulture mladih (prema Hofstedeovom modelu) te dobivene rezultate iskoristiti za određenje postignuća učenika koja bi bila usmjerena na interkulturalni odgoj i obrazovanje te razvoj interkulturalnih kompetencija, tolerancije, pravednosti, solidarnosti, poštenja, pozitivnog dijaloga, jačanje vlastitog i nacionalnog identiteta i prihvaćanje različitosti u multikulturalnom okružju.

UZORAK, INSTRUMENT I PROVEDBA ISTRAŽIVANJA

U ispitivanju određenih obilježja hrvatske kulture prema Hofstedeovom modelu, sudjelovalo je 1978 učenika, polaznika srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Stratificiranim uzorkom odabrano je 27 različitih srednjih škola iz pet makroregija: riječke, splitske, osječke, zagrebačke i Grada Zagreba, a u osnovni uzorak bile su uključene i četiri škole s nastavom na jeziku i pismu nacionalnih manjina (češkom, mađarskom, srpskom i talijanskom) u Republici Hrvatskoj.

Za ispitivanje određenih obilježja hrvatske kulture u projektu „Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima“ korišten je upitnik, modificirani Hofstedeov model. Za potrebe ovog istraživanja iskoristili smo 109 čestica upitnika. Njihov se sadržaj odnosio na četiri dimenzije: hijerarhijsku distancu, muževnost/ženstvenost, individualizam/kolektivizam i kontrolu neizvjesnosti (anksioznosti). U istraživanju zavisne varijable stupnjevi su prihvaćanja stavova prema četiri Hofstedeove dimenzije. Nezavisne su varijable istraživanja: spol, dob, regionalna pripadnost učenika. Podatci su statistički obrađeni, kao što je bilo predviđeno: osnovna deskriptivna statistika, prosječna vrijednost, minimum i maksimum, frekvencije i postotci.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

U svrhu utvrđivanja određenih obilježja hrvatske kulture kod učenika i njihovih profesora s obzirom na spol, dob i različitu regionalnu pripadnost, prema Hofstedeovom modelu, prvo je provedena deskriptivna analiza učeničkih odgovora na svim varijablama za mjerenje četiriju dimenzija Hofstedeovog modela. Pritom su izračunati postotci pojedinih odgovora, kao i prosječni odgovor na skali slaganja od 1 do 5.

Tablica 1. Hijerarhijska distanca – deskripcija čestica; H1–H13²

ČESTICE HOFSTEDE		1 U potpunosti se ne slažem	2 Uglavnom se ne slažem	3 Ne znam, nisam o tome razmišljao	4 Uglavnom se slažem	5 U potpunosti se slažem	Total	Prosje ³	Smjer
H1. Nejednakosti u društvu treba smanjivati.	N	75	70	213	435	1185	1978	4,31	–
	%	3,8	3,5	10,8	22	59,9	100		
H2. Ljudi koji imaju vlast i ljudi koji nemaju vlast trebaju biti ravnopravni.	N	55	119	168	641	995	1978	4,21	–
	%	2,8	6	8,5	32,4	50,3	100		
H3. Ljudi koji nemaju vlast trebaju ovisiti o ljudima koji imaju vlast.	N	827	611	328	151	61	1978	1,99	+
	%	41,8	30,9	16,6	7,6	3,1	100		
H13. Ljudi koji imaju bogatstvo trebaju ga isticati pred drugima.	N	128	440	112	67	74	1978	1,59	+
	%	65	22,2	5,7	3,4	3,7	100		

Dvije su najprihvaćenije tvrdnje s prosjecima većim od 4,00 one prema kojima nejednakosti u društvu treba smanjivati (H1) te da ljudi koji imaju vlast i oni koji nemaju vlast trebaju biti ravnopravni (H2). S ovim se tvrdnjama uglavnom ili u potpunosti slaže više od 80% ispitanih učenika, a obje su tvrdnje formulirane u smjeru niske hijerarhijske distance.

Najmanje je prihvaćena tvrdnja s prosjekom između potpunog i uglavnom neslaganja da ljudi koji imaju bogatstvo, trebaju to isticati pred drugima (H13). S navedenom se tvrdnjom uopće ili uglavnom ne slaže nešto manje od 90% ispitanih učenika, a ona po smislu označava visoku hijerarhijsku distancu. Najmanje prihvaćena tvrdnja koja svojim sadržajem mjeri visoku hijerarhijsku, govori o tome da ljudi koji nemaju vlast, trebaju ovisiti o ljudima koji imaju vlast (H3) (s njom se ne slaže više od 70% učenika).

U dimenziji *hijerarhijska distanca* utvrđeno je da su učenici iskazali srednji stupanj hijerarhijske distance što upućuje na činjenicu da su stavovi prema nejednakoj raspodijeli moći u društvu podijeljeni, odnosno da se nejednaka raspodjela moći tolerira. Kako bi utjecali na promjenu stavova u kojima se tolerira nepotizam i korupcija, prema poštivanju demokrat-

² Smjer - tvrdnje s oznakom „+“ odnose se na visoku hijerarhijsku distancu, a one s oznakom „–“ na nisku hijerarhijsku distancu. Interpretacija – ako tvrdnja ima predznak „–“ i učenici ju prihvaćaju, znači da iskazuju nizak stupanj hijerarhijske distance, a ako ju ne prihvaćaju onda iskazuju visok stupanj hijerarhijske distance na toj tvrdnji. I obrnuto, za tvrdnje sa znakom „+“: ako ju prihvaćaju, onda iskazuju visoku hijerarhijsku distancu, a ako ju ne prihvaćaju, onda iskazuju nisku hijerarhijsku distancu na toj tvrdnji.

³ Prosje³ za svaku tvrdnju dobiven je tako što se je broj odgovora pomnožio s brojem koji označava slaganje/neslaganje s navedenom tvrdnjom, zbrojile su se dobivene vrijednosti te se je zbroj podijelilo s ukupnim brojem ispitanika.

skih vrijednosti trebalo bi staviti naglasak na građanski odgoj putem kojeg bi učenici postali svjesni i odgovorni građani.

Tablica 2. Individualizam/kolektivism – deskripcija čestica⁴

ČESTICE HOFSTEDE		1 U potpunosti se ne slažem	2 Uglavnom se ne slažem	3 Ne znam, nisam o tome razmišljao	4 Uglavnom se slažem	5 U potpunosti se slažem	Total	Prosjek	Smjer
H16. Treba kazati što mislimo pa makar se to drugima ne svidjelo.	N	35	130	72	696	1045	1978	4,31	+
	%	1,8	6,6	3,6	35,2	52,8	100		
H17. Treba težiti skladu i izbjegavati sukobe.	N	82	114	100	663	1019	1978	4,22	-
	%	4,1	5,8	5,1	33,5	51,5	100		
H18. Kad nešto ne znamo, ne treba se obratiti onima koji znaju niti obavijest potražiti u knjigama ili časopisima.	N	1309	347	110	109	103	1978	1,66	+
	%	66,2	17,5	5,6	5,5	5,2	100		
H20. Kad učinimo neki prekršaj, nanosimo štetu i sebi i drugima.	N	64	83	131	756	944	1978	4,23	-
	%	3,2	4,2	6,6	38,2	47,7	100		
H21. Učiti treba radi stjecanja znanja.	N	31	66	58	596	1227	1978	4,48	-
	%	1,6	3,3	2,9	30,1	62	100		
H23. Diploma treba povećati mogućnost dobivanja veće plaće.	N	62	141	208	622	945	1978	4,14	+
	%	3,1	7,1	10,5	31,4	47,8	100		
H27. Prava i dužnosti trebaju biti isti za sve.	N	40	109	149	508	1172	1978	4,35	-
	%	2	5,5	7,5	25,7	59,3	100		

Među najprihvaćenijim tvrdnjama na ovoj dimenziji ima i onih koje se odnose na kolektivizam i onih koje se odnose na individualizam iako prema brojnosti prevladavaju kolektivističke tvrdnje. Tako se velika većina učenika slaže da prava i dužnosti trebaju biti iste za sve (H27) – (85%), potom da treba težiti skladu i izbjegavati sukobe (H17) – (85%), kad učinimo neki prekršaj, nanosimo time štetu i sebi i drugima (H20) – (79%). Najprihvaćenije su individualističke tvrdnje one da treba kazati što mislimo iako se to drugima ne sviđa (H16). S tom se tvrdnjom slaže 88% ispitanih učenika, a 79% učenika smatra da diploma treba povećati mogućnost dobivanja veće plaće (H23) te da kad učinimo neki prekršaj, štetimo sebi samima (H19). Najmanje prihvaćena tvrdnja je individualistička i kaže da se kad nešto ne znamo, ne treba obratiti onima koji znaju niti obavijest potražiti u knjigama ili časopisima (H18). S ovime se ne slaže 84% ispitanih učenika.

Ravnoteža koju su srednjoškolci iskazali u dimenziji *individualizam/kolektivizam* dobar je pokazatelj njihovih pozitivnih izbora. Naime, podjednako slaganje s tvrdnjama koje se odnose na individualizam i onih koje se odnose na kolektivizam daje nam povratnu informaciju da

⁴ Smjer - tvrdnje s oznakom „+“ odnose se na individualizam, a one s oznakom „-“ na kolektivizam

su učenici sagledali važnost solidarnosti, odgovornosti, a uz to ne zanemaruju dimenziju osobnog identiteta i pozitivnih karakteristika, kao što su primjerice natjecateljski duh (osobina individualizma).

Tablica 3. Muževnost/ženstvenost – deskripcija čestica⁵

ČESTICE HOFSTEDE		1 U potpunosti se ne slažem	2 Uglavnom se ne slažem	3 Ne znam, nisam o tome razmišljao	4 Uglavnom se slažem	5 U potpunosti se slažem	Total	Prosjek	Smjer
H34. Za društvo su najvažniji dobri međuljudski odnosi.	N	37	78	97	648	1118	1978	4,38	-
	%	1,9	3,9	4,9	32,8	56,5	100		
H42. Za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju podjednako skrbiti i otac i majka.	N	32	45	132	332	1437	1978	4,57	-
	%	1,6	2,3	6,7	16,8	72,6	100		
H43. Djevojčice smiju plakati, a dječaci ne.	N	1235	376	118	111	138	1978	1,76	+
	%	62,4	19	6	5,6	7	100		
H44. I djevojčice i dječaci smiju plakati.	N	105	71	115	342	1345	1978	4,39	-
	%	5,3	3,6	5,8	17,3	68	100		
H51. Obrazovanje dječaka i djevojčica treba biti različito.	N	1267	326	152	115	118	1978	1,73	+
	%	64,1	16,5	7,7	5,8	6	100		
H68. Međunarodne sukobe treba rješavati silom.	N	1096	495	194	70	123	1978	1,80	+
	%	55,4	25	9,8	3,5	6,2	100		
H69. Međunarodne sukobe treba rješavati pregovorima i kompromisom.	N	85	71	169	546	1107	1978	4,27	-
	%	4,3	3,6	8,5	27,6	56	100		
H70. Žene se ne trebaju baviti politikom.	N	1039	315	203	157	264	1978	2,14	+
	%	52,5	15,9	10,3	7,9	13,3	100		
H75. Žene trebaju obavljati poslove koje muškarci ne obavljaju ili koje su napustili.	N	754	544	388	165	127	1978	2,17	+
	%	38,1	27,5	19,6	8,3	6,4	100		

Među najprihvaćenijim tvrdnjama koje čine dimenziju muževnost/ženstvenost, prevladavaju one koje su po smislu orijentirane prema ženstvenosti, a ne muževnosti. Prema stupnju prihvaćenosti slijede tvrdnje prema kojima za materijalnu sigurnost i osjećaje djeteta trebaju podjednako skrbiti i otac i majka (H42) s kojom se slaže gotovo 90% učenika, a potom da i djevojčice i dječaci smiju plakati (H44) te da su za društvo najvažniji dobri međuljudski odnosi (H34) s kojima se slaže između 85% i 90% ispitanih učenika. Također, velika većina učenika slaže se da međunarodne sukobe treba rješavati pregovorima i kompromisom (H69), a ne silom (H68) – (80%). Sve ove tvrdnje označavaju ženstvenost. Dvije tvrdnje s najnižim

⁵ Smjer - tvrdnje s oznakom „+“ odnose se na muževnost, a one s oznakom „-“ na ženstvenost

prosjecima jesu one da obrazovanje dječaka i djevojčica treba biti različito (H51) te da djevojčice smiju plakati, a dječaci ne (H43). Više od 80% ispitanih učenika s navedenim se tvrdnjama ne slaže. Također, većina učenika se ne slaže da žene trebaju obavljati poslove koje muškarci ne obavljaju ili koje su napustili (H75) – (66%) kao ni s tvrdnjom da se žene ne trebaju baviti politikom (H70) – (69%). Sve se ove tvrdnje odnose na muževnost.

U dimenziji, *muževnost/ženstvenost*, koju je Hofstede odredio prema muško-ženskim stereotipima uloga koja vladaju u društvu, ispituju su rodne (društvene) uloge u društvu = naciji. To znači da se svi pripadnici nacije (bez obzira na spol) opredjeljuju za muške ili ženske oblike načina mišljenja i ponašanja. Ispitani srednjoškolci izrazili su vrijednosti koje podjednako zastupaju i muške i ženske oblike ponašanja. Istraživanjima koja su provedena u toj dimenziji uvidjelo se je da su nacije koje se smještaju u „ženstvenu“ kategoriju pokazuju više tolerancije prema spolnim/rodnim razlikama, spolnoj orijentaciji, da nisu homofobni te da su stigmatizacija i diskriminacija u njoj manje prisutni.

Tablica 4. Kontrola neizvjesnosti – deskripcija čestica⁶

ČESTICE HOFSTEDE		1 U potpunosti se ne slažem	2 Uglavnom se ne slažem	3 Ne znam, nisam o tome razmišljao	4 Uglavnom se slažem	5 U potpunosti se slažem	Total	Prosjek	Smjer
H79. Najbolje je otvoreno izraziti svoje osjećaje.	N	49	149	122	700	958	1978	4,20	+
	%	2,5	7,5	6,2	35,4	48,4	100		
H80. Najbolje je prikrivati svoje osjećaje.	N	795	743	165	190	85	1978	2,00	-
	%	40,2	37,6	8,3	9,6	4,3	100		
H89. Vrijeme je novac.	N	219	297	289	573	600	1978	3,52	+
	%	11,1	15	14,6	29	30,3	100		
H95. Između trajnog zaposlenja s osrednjom plaćom i privremenog zaposlenja s dobrom plaćom, bolje je izabrati trajno zaposlenje.	N	94	200	431	636	617	1978	3,75	+
	%	4,8	10,1	21,8	32,2	31,2	100		
H108. Nitko ne treba biti proganjan zbog svojih uvjerenja.	N	978	604	182	116	98	1978	1,86	-
	%	49,4	30,5	9,2	5,9	5	100		
H109. Nije moguće prijateljstvo među ljudima koji imaju suprotne ideje (npr. različita politička i religijska uvjerenja.)	N	1017	533	193	129	106	1978	1,87	+
	%	51,4	26,9	9,8	6,5	5,4	100		

Tvrdnja s prosjekom većim od 4,00 koja označava visoku kontrolu neizvjesnosti, odnosi se na mišljenje da je najbolje otvoreno izraziti svoje osjećaje (H79) s čim se slaže 84% učenika. Sljedećom tvrdnjom (H80) u kojoj se 78% učenika ne slaže da je najbolje prikrivati svoje osjećaje, učenici su iskazali visoku kontrolu neizvjesnosti i time potvrdili svoj prethodno iskazan stav. Još jedna tvrdnja koja se odnosi na visoku kontrolu neizvjesnosti s kojom se većina

⁶ Smjer - tvrdnje s oznakom „+“ odnose se visoku kontrolu neizvjesnosti, a one s oznakom „-“ na nisku kontrolu neizvjesnosti.

ispitanih učenika slaže (njih 63%), jest ona da je između trajnog zaposlenja s osrednjom plaćom i privremenog zaposlenja s dobrom plaćom, bolje izabrati trajno zaposlenje (H95) čime učenici izražavaju potrebu za sigurnošću.

Tvrdnja je s najnižim prosjekom ona da nitko ne treba biti proganjan zbog svojih uvjerenja (H108) – tvrdnja se odnosi na nisku kontrolu neizvjesnosti, a s njom se ne slaže čak 80% ispitanih učenika. Ovako veliki prosjek iskazivanja netolerancije prema drukčijim stavovima iznenađuje tim više što su učenici u sljedećoj tvrdnji (H109) iskazali stav kojim prihvaćaju prijateljstvo među ljudima koji imaju suprotne ideje (78%).

Dimenzija *kontrola neizvjesnosti* u kojoj učenici izražavaju srednji stupanj (socijalne) anksioznosti pokazatelj je da kurikulum treba uključiti sadržaje koji će jačati samopouzdanje, samostalnost, poduzetnost, kreativnost, osobni identitet, empatičnost. Potrebno ih je naučiti nenasilno rješavati sukobe, razviti im kritički stav i sposobnost prihvaćanja drugačijih stavova i opredjeljenja te ih pripremiti da budu spremni riskirati i prihvaćati stalne promjene. Učenike treba osposobiti za donošenje odgovornih odluka koje su važne za njihovo psiho-fizičko zdravlje i pomoći im da usvoje vještine putem kojih će razviti pozitivan odnos prema sebi, a time i pozitivan odnos prema drugima.

ZAVRŠNA RIJEČ

Kultura i kurikulum usko su povezani. Naime, karakteristika je i kulture i kurikuluma da su promjenjivi i otvoreni novim spoznajama, dostignućima, vrijednostima. Promjena jednog, uvjetuje promjenu drugoga. Kultura određuje kurikulum, a ishodi kurikuluma mijenjaju kulturu (svijest, stavove, vrijednosti).

Interkulturalni odgoj i obrazovanje jedna je od temeljnih odrednica Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma. Njime se prenose vrijednosti i stavovi koji mlade pripremaju za prihvaćanje demokratskih vrijednosti. Jedan je od ciljeva i zadataka interkulturalnog odgoja stjecanje i interkulturalnih kompetencija koje nam pomažu razumjeti način na koji kultura oblikuje naše stavove o sebi i drugima. Kroz interkulturalni odgoj i obrazovanje mladi uče njegovati kulturno-povijesnu tradiciju, identitet, jezik, kritički osvješćuju etničke, rasne, rodne i druge čimbenike društvene nejednakosti te stječu poželjne stavove i vrijednosti.

Uspješan interkulturalni kurikulum pretpostavlja interdisciplinarnost, kritički pristup, poštenje, nepristranost, poštivanje razlika, osjetljivost na probleme drugih, suradnju i solidarnost, usmjerenost na dobrobit učenika, odgovornost za promjene. Interkulturalni kurikulum ima više zadaća: naučiti živjeti zajedno, nenasilno rješavati sukobe, razviti toleranciju i razviti kritički stav, obrazovati za ljudska prava i građanstvo... Odgojno-obrazovno djelovanje koje je definirano Nacionalnim okvirnim kurikulumom, kao i njegovim interkulturalnim odrednicama, poštuje i prenosi pozitivne vrijednosti, stvara uvjete za život u budućnosti. Odrednice nacionalne kulture temelj su pri izradi interkulturalnog kurikuluma. Otvorena koncepcija kurikuluma pruža mogućnost da svi sudionici odgoja i obrazovanja budu uključeni u proces njegove (su)konstrukcije. Posebno je važno u razvoj kurikuluma implementirati posebnosti socijalne i kulturne sredine pri određivanju temeljnih vrijednosti. Interkulturalne sadržaje moguće je integrirati u gotovo sve nastavne predmete, izvannastavne i druge aktivnosti škole i socijalne zajednice.

Stavovi i vrijednosti koje su srednjoškolci iskazali u ovom istraživanju ukazuju na prosječan (srednji) stupanj osviještenosti prema nejednako raspoređenoj moći u našem društvu, podjednaku tendenciju prema individualizmu i kolektivizmu, svjesnost o potrebi vođenja brige o drugima, ali jednako tako brige o sebi, izražavaju ambicioznost, želju za uspjehom, premda cijene i kvalitetu života, na granici su između muževnih i ženstvenih obilježja i iskazuju srednji stupanj kontrole neizvjesnosti (anksioznosti).

Srednjoškolci su iskazivanjem svojih stavova pokazali da u određenoj mjeri imaju usvojene temeljne vrijednosti (dostojanstvo, pravednost, društvenu jednakost, toleranciju, mir, dijalog, demokraciju...), definirane Nacionalnim okvirnom kurikulumom, no cilj je da ih učenici usvoje u potpunosti. Zbog toga je potrebno pri određivanju očekivanih postignuća učenika naglasiti ona koja bi bila usmjerena na razvoj interkulturalnih kompetencija, tolerancije, pravednosti, pozitivnih vrijednosti, poduzetnosti, solidarnosti, poštenja, pozitivnog dijaloga, jačanje vlastitog i nacionalnog identiteta, te za spremnost na promjene i prihvaćanje različitosti u multikulturalnom okružju.

Rezultati istraživanja ukazuju i na potrebu da se kroz interkulturalnost potiče razvoj građanske kompetencije. Dimenzije građanskog odgoja: politika, gospodarstvo, kultura, poštovanje ljudskih prava trebalo bi preko Nacionalnog okvirnog kurikuluma implementirati u školski kurikulum te predmetne kurikulume. Sadržaji u navedenim područjima mogu se osim kroz predmetne kurikulume provoditi putem izvannastavnih, izvanškolskih aktivnosti, izbornih i fakultativnih predmeta, diskusijskih radionica, stručnim ekskurzijama, terenskom nastavom, volonterskim radom, suradnjom s organizacijama civilnog društva... Temeljem takvih aktivnosti učenici bi mogli steći građanske kompetencije, razviti komunikacijske i socijalne vještine suradnje te usvojiti potrebna znanja za djelovanje u međukulturalnim situacijama, kao i svijest o demokratskim vrijednostima i institucijama.

LITERATURA

- Bartulović, M. (2011). Hofstedeova dimenzija muževnosti kao analitički okvir rodne jednakosti i seksualne različitosti. *Pedagogijska istraživanja*, 37 (1), 171-185.
- Bennett, M. J. (1998). *Basic concepts of Intercultural Communication*. Boston: Intercultural Press.
- Charles, K. R. (2000). Unity in diversity: a study of work values, attitudes and motivation in a multicultural society. *Interamerican Journal of Psychology*, 34 (1), 61-71.
- Čačić-Kumpes, J. (ur.) (1999). *Kultura, etničnost, identitet*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk i Hrvatsko sociološko društvo.
- Fuchs, R., Vican, D. & Milanović Litre, I., (ur.) (2011). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb, MZOS.
- Fukuyama, F. (2000). *Povjerenje – društvene vrline i stvaranje blagostanja*. Zagreb: Izvori.
- Hofstede, G. (2001). *Cultures consequences: comparing values behaviours, institutions and organisations across nations (2nd ed.)*. California: Thousand Oaks, Sage Publikations.
- Hofstede, G. (2003). *Cultures and organizations, Software of the Mind*. London: Profile Books LTD.
- Hrvatić, N. & Sablić, M. (2008). Interkulturalne dimenzije nacionalnog kurikuluma. *Pedagogijska istraživanja*, 5 (2), 197-208.
- Hrvatić, N. (2011). Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima. *Pedagogijska istraživanja*, 37 (1), 7-19.
- Jelinčić, D. A. (2001). *Globalizacija i hrvatski identitet*. Preuzeto 30. travnja 2007., s <http://www.matis.hr/zbornici/2001/>
- Katunarić, V. (1996). Tri lica kulture. *Društvena istraživanja*, 5 (24-26), 831-858.
- Katunarić, V. (2004). Od distinkcije prema srodnosti: model „Nacionalne kulture“ Geerta Hofstede. *Pedagogijska istraživanja*, 1 (1), 25-41.
- Mesić, M. (2006). *Multikulturalizam: društveni i teorijski izazovi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mijatović, A. & Previšić, V. (ur.) (1999). *Demokratska i interkulturalna obilježja srednjoškolaca u Hrvatskoj*. Zagreb: Interkultura.
- Previšić, V. (2004). Interkulturalni stavovi hrvatskih srednjoškolaca. *Pedagogijska istraživanja*, 1 (1), 23-25.
- Previšić, V. (ur.) (2007). *Kurikulum – teorije – metodologija – sadržaj – struktura*. Zagreb: Školska knjiga.
- Sablić, M. (2009). *Sukonstrukcija interkulturalnog kurikuluma*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za pedagogiju. (doktorska disertacija)

- Scollon, R. & Scollon, W. (2000). *Intercultural Communication. A discourse approach*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Skledar, N. (2001). *Čovjek i kultura: Uvod u socio-kulturnu antropologiju*. Zagreb: Societas-Matica hrvatske Zaprješić.
- Spajić-Vrkaš, V. (1997). Globalna etika, kulturni pluralizam i demokracija. U H. Vrgoč, (ur.), *Odgoj i obrazovanje za život u demokratskom društvu*. Zagreb: HPKZ, str. 35-42.
- Spajić-Vrkaš, V., Kukoč, M. & Bašić, S. (2001). *Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: Interdisciplinarni rječnik*. Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO.
- Smjernice za strategiju odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2012). Zagreb: MZOS.
- Vican, D. & Rakić, V. & Milanović Litre, I. (2007). *Strategija za izradbu i razvoj nacionalnoga kurikulumu za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.

Hofstede's Dimensions – a Contribution to the Construction of an Intercultural Curriculum

Abstract: The aim was to define the essential determinants of a co-construction of an intercultural curriculum. The paper elaborates on one of the possible approaches in cultural differences research, the Hofstede's model. The content of the questionnaire related to four dimensions: hierarchical distance, masculinity, individualism and uncertainty control. The data used in this paper were obtained with the research project "Intercultural curriculum and education in minority languages" (2007-2012), project number: 130-1301761-1769, leader: prof. Neven Hrvatić, PhD. The study included 1,978 students from 27 secondary schools in the Republic of Croatia. The results obtained indicate that egalitarian beliefs prevail among young population, that between individualism and collectivism they are equally oriented towards masculinity and femininity, while they are rated medium on the anxiety scale.

Keywords: interculturalism, intercultural curriculum, curriculum, values.

Dimensionen nach Hofstede – ein Beitrag zur Ko-Konstruktion des interkulturellen Curriculums

Zusammenfassung: Es war das Ziel dieser Studie, die Schlüsseldeterminanten von Ko-Konstruktion des interkulturellen Curriculums zu definieren. Dieser Beitrag beschreibt einen der Ansätze der Erforschung von kulturellen Unterschieden, das Modell nach Hofstede. Der Inhalt des Fragebogens bezieht sich auf vier Dimensionen: Machtdistanz, Maskulinität, Individualismus und Ungewissheitsvermeidung. Die Daten, die in der Arbeit verwendet wurden, stammen vom Forschungsprojekt "Interkulturelles Curriculums und die Ausbildung in der Minderheitensprachen" (2007-2012), Projektnummer: 130-1301761-1769, Leiter: Prof. Dr. Sc. Neven Hrvatić. Die Studie umfasste 1978 Schüler aus 27 Gymnasien in Kroatien. Die Umfrageergebnisse zeigen, dass bei Jugendlichen die egalitären Überzeugungen vorherrschen, dass sie zwischen Individualismus und Kollektivismus schwanken, dass sie gleichermaßen zu Maskulinität und Femininität neigen, und dass sie auf dem mittleren Niveau der Skala der Angstzustände sind.

Schlüsselbegriffe: Interkulturalismus, interkulturelles Curriculum, Curriculum, Werte.